

Summary

The article focuses on the professional teacher training problem of the Ukrainian educators' researches of the XIXc. Their thoughts and contribution to professional pedagogical personnel training scientific principles of the XIX c. are shown.

Ключові слова: наукові засади, професійна підготовка вчителя, професійні риси, педагогічна практика, самовдосконалення.

Ключевые слова: научные принципы, профессиональная подготовка учителя, профессиональные черты, педагогическая практика, самоусовершенствование.

Key words: scientific principles, professional teacher training, professional traits, pedagogical practice, self-perfection.

Подано до редакції 17.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, доц. Лавріненко О.А.

УДК 37.035.3

© 2011

Слюсаренко Н.В.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ У ШКОЛАХ В.СУХОМЛИНСЬКОГО, І.ТКАЧЕНКА, О.ЗАХАРЕНКА

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективність трудової підготовки школярів знаходиться у прямій залежності від особливостей її здійснення. У свою чергу організувати трудову підготовку належним чином спроможні лише ті педагоги, які мислять і діють творчо, а тому виступають головною рушійною силою відповідних соціальних та духовних трансформацій. Разом із тим сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах, на жаль, децю бракує таких учителів трудового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

В останні десятиріччя загальнотеоретичні підходи до розв'язання проблем трудового навчання і виховання знайшли відображення в дослідженнях П.Атутова, В.Мадзігона, В.Сидоренка, В.Симоненка, Г.Терещука, Д.Тхоржевського та ін. Окремі аспекти трудового навчання і виховання учнів вивчали Й.Гушулей, О.Коберник, В.Мадзігон, Л.Оршанський, В.Стешенко та ін. Проблеми організації навчальної праці, інтеграції трудового навчання з іншими навчальними дисциплінами висвітлено в роботах В.Вдовченка, Л.Денисенко, Г.Левченка, В.Тименка та ін. Історію становлення і розвитку в школах України кінця XIX – XX століття трудової підготовки учнів відображено в дослідженнях В.Бондаря, А.Вихруща, С.Дем'янчука, Н.Калініченко, М.Кареліна, В.Кухарського, М.Левківського, С.Мазуренко, В.Нечипорук, В.Рака, Н.Слюсаренко, Т.Сороки та ін. Деякі аспекти трудової підготовки молоді подано у дослідженнях, що висвітлюють спадщину видатних педагогів, діяльність яких спрямовувалася на організацію ефективної трудової підготовки підростаючого покоління (Н.Дічек, А.Іванко, С.Карпенчук та ін.); характеризують окремі компоненти трудової підготовки (О.Белошицький, І.Ковальова, О.Колодійчук, В.Макарчук та ін.); аналізують підготовку вчителів праці (М.Корець, В.Кузьменко, Є.Кулик та ін.).

Водночас творчий підхід вітчизняних педагогів другої половини XX століття до організації трудової підготовки підростаючого покоління та реалізації основних завдань трудового виховання потребують більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – розглянути особливості організації трудової підготовки учнів у школах, які очолювали В.Сухомлинський, І.Ткаченко та О.Захаренко, та довести, що їх діяльність носила творчий характер.

Виклад основного матеріалу дослідження... Загальновизнано, що творчість – це позитивно спрямована діяльність, головною ознакою якої найчастіше вважають новизну. Але процес творчості, як правило, поєднує традиції і новаторство. Творчі ідеї самі собою не народжуються, а виникають тоді, коли людина відчуває потребу щось змінити, вдосконалити.

Саме таку потребу відчували В.Сухомлинський, І.Ткаченко та О.Захаренко, коли намагалися створити у своїх школах творче середовище, в якому учні працювали із задоволенням, намагалися проявити себе в різних видах діяльності, активно освоювали й перетворювали навколишній світ.

Однією із найбільш значущих ціннісних орієнтацій, очолюваних ними закладів, було виховання в учнів любові до праці і поваги до праці інших людей. З цією метою педагоги дбали, щоб діти привчалися до праці змалку, а тому залучали до неї всіх школярів.

Так, у Павлівській школі учні I-III класів виконували посильну роботу на спеціально відведених для них "невеличких площах дослідної ділянки і фруктовому саду", де кожен клас саджав по 2-3 дерева і доглядав за ними. Крім цього, разом зі старшокласниками молодші школярі пересаджували розсаду, квіти, брали участь в інших видах робіт. Спільна робота мала неабияку виховну цінність [6]. Виховну цінність мало й те, що „щовесни на шкільному подвір'ї і на вулиці, біля парадного входу в школу, розбиваються квіткові клумби", а в „кожному класі на вікнах стоять вазони з квітами", догляд за якими, як писав В. Сухомлинський, поступово ставав колективною справою класів, здружував учнів першої і другої змін [там само, с. 122].

Директори шкіл (В.Сухомлинський, І.Ткаченко та О.Захаренко) підходили до організації трудового виховання і навчання творчо.

Наприклад, В.Сухомлинський вважав, що підготувати людину до трудової діяльності можна, якщо дати їй відповідні практичні уміння і навички та забезпечити належну професійну підготовку. На його думку, досягнути цієї мети можна за умов поетапної реалізації завдань трудового виховання. Передусім, слід дбати про психологічну підготовку молоді до праці. Із цього приводу педагог писав: „Готовність до продуктивної праці включає в себе уміння трудитися розумово, здатність постійно розвивати свій розум, застосовувати його до творчого розв'язання трудових завдань. Психологічна готовність до праці, про яку останнім часом так багато говорять, саме і є переконанням людини в тому, що в майбутньому трудовому житті зусилля її рук будуть підкорені розуму, творчому задуму” [9, с. 54]. Практичну підготовку до трудової діяльності Василь Олександрович пропонував розпочинати з робіт, для виконання яких використовуються прості інструменти. Це, на його думку, не лише формує трудову майстерність, а й розвиває розум, нахили, здібності дітей [5].

Педагог висловлював думку, що в житті кожної дитини має бути „одухотворена думкою фізична праця”. Цю ідею було втілено на практиці в Павлівській школі, де на „улюблену працю” спеціально планували години. Уже в 2 класі раз на тиждень у школярів була година, коли вони „робили ту справу, яка володіла їхніми думками і почуттями”. В 3-4 класах на „улюблену працю” відводили 2 години [10, с. 126]. Години „улюбленої праці” надавали школярам можливість вільно творити, обирати справу до вподоби, а отже, робити перші кроки на шляху вільного і свідомого вибору майбутньої професії.

В.Сухомлинський був переконаний, що „праця, в основі якої лежить дослідна, дослідницька мета, не тільки поглиблює знання, а й формує діяльний, творчий розум”. Він писав, що дитина має набути „досвіду такої праці”, адже лише за таких умов у неї може бути сформована „здатність бачити в кожному ділі його інтелектуальну сторону, уміння знаходити все нові й нові можливості для поєднання зусиль розуму і рук” [9, с. 69].

З огляду на те, що за навчальним планом учні Павлівської школи мали змогу лише раз на тиждень працювати у шкільній майстерні, а також на те, що „програмна праця” не могла задовольнити багатогранні інтереси і запити дітей, В.Сухомлинський великого значення надавав гуртковій роботі. Він вважав, що вона надає можливості кожному вихованцю „протягом тривалого часу випробовувати свої задатки, здібності, виражати в конкретній справі свій нахил, знаходити улюблену працю” [7, с. 570].

Педагог визнавав, що дитині потрібен „тривалий період шукання самого себе”, а тому не обмежував її вибір, надавав можливості обрати справу до вподоби. Він писав: „Поспішність вихователя в цій справі неприпустима. Не можна „прикріпляти” підлітка до того чи іншого гуртка. Але не можна й віддавати стихії складний процес самоутвердження в праці. Треба запалити в кожному серці вогник захоплення, одухотворення працею. Це означає допомогти підліткові докласти рук до такої справи й таким способом, щоб вони стали вчителем розуму” [там само, с. 571].

Праця в гуртках Павлівської школи теж мала дослідницький характер, бо в іншому випадку, як підкреслює В.Сухомлинський, вона могла перетворитися в одноманітний і набридливий обов'язок. Так, у школі було кілька гуртків юних селекціонерів і ґрунтознавців. Гуртківці (хлопці й дівчатка) виконували таку роботу: відбирали насіння для висівання, збирали й зберігали місцеві добрива, вносили їх у ґрунт, перекопували ділянки, втілювали у життя свої дослідницькі задуми [7].

До того ж у школі було створено кілька куточків творчої праці з радіотехніки, електроніки, біохімії, ґрунтознавства, гібридизації, працюючи в яких учні мали можливість долучитися до різних видів творчої діяльності та порівняти свої уявлення про ту чи іншу справу з реальною картиною. Створення таких куточків було наслідком того, що директор школи не міг уявити „повноцінного виховання в роки отрочества без того, щоб хлопчик, дівчинка не засиділись біля складної схеми чи приладу, забувши про все на світі, крім своєї цікавої праці” [там само, с. 576].

Велика кількість різноманітних гуртків, куточки творчої праці, „години улюбленої праці” та атмосфера трудового захоплення, що панувала в Павлівській школі, були тими чинниками, які мали вирішальне значення в процесі формування у школярів творчого і відповідального ставлення до праці, активної життєвої позиції, сприяли вільному і свідомому вибору ними своєї майбутньої професії, свого життєвого шляху, а головне – виховували позитивне ставлення до будь-якої праці.

Педагоги Павлівської школи вважали дуже важливими і уроки ручної праці в 1-4 класах, і роботи учнів 5-7 класів у майстерні та на навчально-дослідній ділянці,

Для самореалізації особистості, як писав В.Сухомлинський, при школі було створено наступне: „навчально-дослідна ділянка, плодовий сад, шкілька, розсадник плодівих і декоративних дерев, ягідник, пасіка, кролеферма, теплиця, робоча кімната для дослідної роботи з ботаніки, 3 електростанції різної потужності (на 15, 5 і 1 кіловат, одна з яких дає трифазний струм), добре обладнані фізичний, хімічний кабінети та кабінет машинознавства і електротехніки, деревообробна та слюсарна майстерні з відповідними інструментами. Обладнано також робочу кімнату для ручної праці учнів 1-4 класів та роботи технічних гуртків. Є окрема робоча

кімната для гуртків юних електротехніків та радіотехніків, а також гуртка слюсарів-моделістів. Школа має трактор, автомашину, комбайн і різні сільськогосподарські машини” [8, с. 3-4].

На початку 50-х років XX століття у школі здійснювалося й виробниче навчання. Значна частина учнів 8-10 класів), працюючи у виробничих групах “на основі цілковитої добровільності”, опанувала масові виробничі спеціальності так чи інакше пов’язані з технікою (слюсар, токар, тракторист, комбайнер, шофер, рільник, тваринник, шовківник, овочівник, садівник). Розмаїття видів трудової діяльності давало можливість урахувати індивідуальні інтереси учнів, сили та можливості хлопців та дівчат. Пізніше, коли Міністерством освіти УРСР виробниче навчання було введено до навчальних планів загальноосвітньої школи, учні за власним вибором отримували масові виробничі спеціальності на більш широкій політехнічній основі (тракторист-слюсар-електротехнік, комбайнер-слюсар-електротехнік, токар-слюсар, агротехнік з вирощування зернових і технічних культур, агротехнік-плодоовочівник, майстер тваринництва з вирощування великої рогатої худоби, свиней і овець) [там само, с. 17].

У Павлівській школі набуті знання, вміння та навички школярі застосовували під час літньої практики, завданням якої було – добитись високої продуктивності праці, а це, в свою чергу, вимагало творчого підходу до справи.

В.Сухомлинський був переконаний, що творчий характер сільськогосподарської праці можна пізнати лише коли з дослідної ділянки буде зібрано врожай у 3, 5, 10 разів більший, ніж на інших ділянках, які її оточують. Він писав, що для цього достатньо мати невеликі ділянки, щоб робота на них не перевантажувала школярів, щоб у дітей був вільний час, який можна використовувати для інших видів пізнавальної праці (вишивання, в’язання – у дівчат; випилювання, конструювання, моделювання – у хлопців), для відпочинку, ігор [5].

Дуже цікавими, повчальними і спрямованими на трудову підготовку хлопців і дівчат були трудові традиції Павлівської школи, серед яких: виготовлення у передекзаменаційні дні для подарунку школі наочних приладів, обладнання для навчальних кабінетів; виготовлення в літні канікули наочних посібників для кабінету біології (колекція ґрунтів, колекція глин тощо); колективне виконання учнями різних видів робіт у колгоспному виробництві (збирання колосків, штучне запилення кукурудзи, заготівля кормів для худоби, збирання врожаю фруктів, знищення гнізд гусені) [6]. Трудовій підготовці учнів сприяли й трудові традиції, що тісно пов’язувалися з народним календарем, а також прикрашання класних кімнат і шкільного подвір’я, підготовка і проведення Тижня саду, Дня першого снопа, Свята першого хліба та інші.

Для школи, де працював І.Ткаченко, як і для школи В.Сухомлинського, характерною була значна увага до визначення змісту трудового виховання та його складових (трудове виховання на уроках з основ наук, на заняттях гуртків, секцій, у процесі діяльності наукових товариств, під час колективної та індивідуальної продуктивної праці, в сім’ї, на базових підприємствах тощо); до наукового обґрунтування різних видів сільськогосподарської праці для учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей; до визначення ролі та місця у навчально-виховному процесі школи учнівської навчально-виробничої бригади [5].

Спрямованість школи на підготовку учнів до продуктивної праці – провідна ідея педагогічної концепції І.Ткаченка. Вона, як цілком слушно зазначає А.Бик, “стала визначальною для всіх його науково-педагогічних експериментів, узагальнень та висновків і передбачень” [1, с. 41]. Протягом усього свого життя педагог “відстоював ідею широкомасштабного соціального моделювання сільської школи майбутнього на основі широкого й раннього залучення учнів до продуктивної праці”; вважав, що вона “має посідати чільне місце в усіх компонентах навчально-виховного процесу”; був переконаний, що “без такої праці сільська школа перетворюється на місце загублених можливостей дитинства” [там само, с. 42, 43].

Як відомо, підготовка учнів Богданівської школи до трудової діяльності була триетапною, а саме: 1) теоретичні заняття (пізнання основ виробництва та основ наук в їх законах та закономірностях); 2) заняття в лабораторії, де проводилися уроки підготовки до практичної діяльності, міні-досліди; 3) практичні заняття на колгоспному тракторному стані (зі спеціальності “рільник-механізатор”), на фермі (зі спеціальності “тваринник”) та навчально-дослідному полі [5]. Унаслідок зазначеного у Богданівській школі постановка трудового навчання і виховання була, як вважав В.Сухомлинський, навіть кращою ніж у Павлівській. Зокрема, Василь Олександрович “захоплювався досягненнями богданівського директора в організації роботи учнівської виробничої бригади” [2, с. 21].

І.Ткаченко вважав, що ефективна діяльність бригади можлива за наявності таких компонентів: забезпечення на практиці наукової і господарської спрямованості виробничих процесів; здійснення суспільно-політичного виховання під час виконання трудових завдань; організація табору праці та відпочинку на період літньої виробничої практики; поєднання матеріальних і моральних стимулів у процесі організації змагання всередині бригади; виконання трудових завдань, наскільки це можливо, за допомогою механізмів (машин); систематичний облік праці у повній відповідності до науково-обґрунтованих норм праці, ведення цього обліку у спеціально оформленій книжці члена учнівської бригади; організація і проведення сільськогосподарської виставки і свята врожаю [3; 5].

Усі названі компоненти були наявні в діяльності учнівської виробничої бригади Богданівської школи. Саме тому вона була найкращою. Це підтверджує, наприклад, те, що восени 1959 року на першому зльоті учнівських виробничих бригад, який відбувся в Кіровограді, вона посіла перше місце, а також те, що її досвід вивчало чимало загальноосвітніх закладів республіки та Союзу [2, с. 23].

У системі трудового виховання учнів Богданівської школи, як і в Павлівській школі, важливе місце посідало виробниче навчання старшокласників, яке здійснювалося за програмою “Основи сільськогосподарського виробництва” та в тісному взаємозв’язку з викладанням інших дисциплін. Шляхами реалізації зв’язків було включення в навчальний матеріал дисциплін політехнічного циклу виробничої тематики; складання і розв’язування задач з виробничим змістом; проведення вчителями загальноосвітніх дисциплін виробничих екскурсій та включення матеріалу екскурсій у зміст відповідних уроків; організація спостережень за виробничими об’єктами під час виробничої практики учнів; виконання лабораторно-практичних робіт у шкільних кабінетах та виробничих лабораторіях на устаткуванні підприємств народного господарства; виконання лабораторно-практичних робіт і виробничих дослідів безпосередньо в умовах виробництва; організація самостійної роботи учнів з використанням технічної літератури, довідників, розрахункових таблиць [3, с. 76-77].

З метою підвищення якості виробничого навчання вчителі застосовували різноманітні типи уроків (підготовчі, уроки засвоєння нових знань, уроки формування практичних умінь та навичок, уроки тренувальних вправ, уроки-семінари, уроки науково-технічної інформації, контрольні-залікові уроки), форми (уроки, кіно-уроки, лабораторно-практичні заняття, виробничі екскурсії, виробнича практика та ін.) і методи навчання (спостереження, метод навчально-технічних досліджень, метод монтажно-демонтажних робіт, метод „технічних дефектів”, складання і розв’язування задач з виробничим змістом, розповідь, пояснення, інструктаж, лекція, бесіда, ілюстрації та демонстрації, практичні, лабораторно-практичні та самостійні (практичні, пізнавальні, творчі) роботи, вправи на читання технічних креслень, домашні завдання дослідницького характеру та ін.) [3; 5].

Тобто педагоги застосовували як традиційні, так і нові для того часу типи уроків, форми і методи навчання. Наприклад, приблизно раз на чверть проводились уроки-інформації про новітні досягнення науки і техніки. Їх метою була демонстрація учням конкретних досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві та стимулювання у них пізнавального інтересу до вивчення нової сільськогосподарської техніки. Останньому сприяло також застосування методу навчально-технічних досліджень, який передбачав дослідження або експериментальну перевірку учнями певного технічного явища [3, с. 75].

У Богданівській школі велику увагу приділяли проведенню виробничих екскурсій профорієнтаційного спрямування. Для того, щоб вони мали якомога більший виховний та профорієнтаційний потенціал, а також відповідали реальним можливостям сільськогосподарського оточення, педагогічний колектив школи розробив тематику таких екскурсій для учнів усіх класів та методичні рекомендації щодо їх проведення. Вони включали: вибір об’єкта для проведення екскурсії; підготовку до екскурсії вчителя й учнів; організацію та проведення екскурсії; підбиття підсумків [5]. Виробничі екскурсії організовувалися на механізований тик, на тваринницьку ферму, у тракторно-комбайновий парк місцевого колгоспу “Батьківщина”, у зерноочисний пункт і зерносховище, районну контрольну-насіновеу лабораторію, складські приміщення колгоспу тощо.

Окрім вищезазнаного, у школі І.Ткаченка учнів всіляко залучали до читання науково-популярної літератури, підготовки та проведення наукових вечорів, конференцій, зустрічей з цікавими людьми, випуску інформаційних бюлетенів про досягнення в галузі науки і техніки, участі у профорієнтаційних заходах (наприклад: у проведенні вечора дружби поколінь, на якому школярі зустрічалися зі студентами – колишніми випускниками школи; у святах професій; у вечорах колгоспних династій; у вечорах трудової слави) тощо [там само].

Кожен клас Богданівської школи мав свого наставника, співпраця з яким складалася з таких етапів: зустріч класного колективу з передовим виробничником; вивчення учнями під час виробничої екскурсії процесу трудової діяльності передовика виробництва або (у старших класах) спільне виконання з ним трудових завдань; звіт колективу класу або виставка творчих робіт учнів.

Цікавими і повчальними були й трудові традиції школи І.Ткаченка. Серед них: посвячення учнів у хлібороби, “Свято врожаю”, “Свято першої борозни”, “Я – член учнівської бригади”, “Дружба поколінь”, “Змолоду честь трудову бережи”, “Естафета поколінь хліборобів”, перспективні трудові завдання зі створення учнями матеріальних цінностей, які мають суспільне значення для школи або села (наприклад: обладнання шкільних майстерень та кабінетів, теплиць, агрокласу, спортивного та географічного майданчиків, озеленення місцевості) та ін. [5]. Вони певною мірою нагадували традиції Павлівської школи, що було закономірним, оскільки директори названих шкіл тісно співпрацювали між собою.

Хоч діяльність учнівської виробничої бригади охоплювала старшокласників, але резервом для неї була вся школа. Цьому сприяло широке залучення учнів 1-10 класів до гурткової роботи, яка також носила дослідницький характер. У школі працювали гуртки натуралістів (1-7 класи), тваринників (7-8 класи), квітників (1-8 класи), агрохіміків (9-10 класи), “мічурінців” (9-10 класи). У 1965 році вони були об’єднані в учнівське наукове товариство “Юний дослідник” [3; 5].

Діяльністю технічних гуртків керувала рада учнівського наукового товариства “Знання і праця”. Вона виконувала роль наукового консультанта та допомагала учням конструювати певні моделі та прилади. Так, секція технічної документації шкільного конструкторського бюро допомагала школяру накреслити обрану ним модель та технічні креслення всіх її деталей; секція матеріалознавства допомагала обрати необхідні матеріали та визначити, які вузли потрібно придбати в спеціальному магазині; секція наукової консультації обслуговувала учня на всіх етапах роботи; секція організації праці допомагала скласти графік роботи, підібрати для неї інструменти і станки; виставковий комітет приймав звіт, технічну документацію та виготовлений учнем прилад для демонстрації його на шкільній виставці.

Для учнів Богданівської школи з ініціативи І.Ткаченка влітку 1956 року створено табір праці та відпочинку “Дружба”, який згодом став інтернаціональним, адже в ньому працювали та відпочивали школярі з багатьох республік СРСР. Працюючи у таборі школярі проривали цукрові буряки, пропалювали посіви кукурудзи, соняшнику, сої, картоплі, гороху, обслуговували тракторні агрегати та ін.

Завдяки чіткій організації трудової підготовки кожен учень в роки навчання в Богданівській школі здобував певну сільськогосподарську професію, а після навчання залишався працювати в рідному колгоспі. Більш того за ініціативою І.Ткаченка у школі вперше в області відкрили два експериментальні класи, де учнів протягом трьох років навчали професіям. Як результат, школярі разом із атестатом зрілості отримували посвідчення агронома-садовода або столяра певного розряду [5].

Іван Гурович дбав про наукову організацію дитячої праці та був переконаний, що „наукові основи організації праці дітей закладаються на уроці, одним з критеріїв ефективності якого є рівень організації праці учнів”. Він вважав за необхідне “поступово впроваджувати наукову організацію праці в усі ланки виробничої діяльності бригади” [3, с. 73, 91].

У Сахнівській середній школі, директором якої тривалий час був О.Захаренко, – також запроваджено чимало педагогічних знахідок щодо трудової підготовки учнів.

Завдяки наполегливій праці колективу вчителів та учнів на чолі з директором при школі було створено автодром, оглядову площадку космодрому (з неї члени гуртка космонавтики запускали саморобні ракети), культурно-музейний центр з п'ятьма залами музею історії села Сахнівки, планетарій, обсерваторію, демонстраційний зал творчих робіт дітей і дорослих, дендропарк, дитячий профілакторій, спортивний комплекс з зимовим та літнім басейнами та ін. [5].

У Сахнівській школі “утверджувалися культури Батьківщини, Знань, Книги, Праці, Любові до рідної землі”. Тут працювали п'ять центрів, одним із яких був центр виробничого навчання і праці. У школі в учнів “виховували в дітей потребу в праці як життєвій складовій, вміння гарно працювати і радіти зробленому”. З цією метою застосовували наступні форми трудової підготовки: “трудове і виробниче навчання, робота у шкільних майстернях і цехах базового господарства, на квітниках та навчально-дослідних ділянках, в учнівській виробничій бригаді, таборі праці і відпочинку, заняття у технічних та сільськогосподарських гуртках, участь у суспільно корисній праці по благоустрою села, збиранні макулатури та металобрухту, підготовка і проведення свята праці і врожаю”. Крім цього щороку учні брали участь в акціях: “Тиждень саду”, “День лісу”, “День птахів”, в операції “Колосок”, працювали в теплицях, на пришкольніх ділянках, збирали лікарські рослини, займалися самообслуговуванням та інше [4, с. 321, 322].

Н.Калініченко, досить детально описуючи у своєму дослідженні трудову підготовку учнів у Сахнівській школі-родині О. Захаренка, нагадує, що він сам надавав цьому напряму роботи таку характеристику: “Центр праці – це кабінети по виробничому навчанню, теплиця, цех по обробці дерева та металу, швейний, кулінарії, електротехніки, навчально-дослідне поле, ділянки для вирощування квітів і лікарських рослин, спеціальні кабінети для гурткової роботи, міні-завод” [там само].

Трудова підготовка учнів у школі-родині О.Захаренка здійснювалася планово “у процесі розбудови і благоустрою шкільного містечка. Це відповідало інтересам колективу школи, підтримувалося сільською громадою, наближало школу до реального життя, забезпечуючи гармонію інтелектуального, духовного і фізичного розвитку” [там само, с. 323].

Висновки... Таким чином, у школах В.Сухомлинського, І.Ткаченка, О.Захаренка трудова підготовка учнів пронизувала навчальну і виховну роботу, вирізнялася чіткою організацією, розмаїттям, охоплювала всіх учнів. До організації трудової підготовки учнів підходили творчо, використовуючи при цьому різноманітні форми проведення цієї роботи. Зазначене позитивно впливало на психологічну та практичну підготовку підростаючого покоління до трудової діяльності, допомагало молоді правильно обрати майбутню професію. Саме тому в подальшому доцільно більш детально розглянути досвід роботи Павлиської, Богданівської та Сахнівської шкіл із трудового виховання учнів та визначити шляхи його впровадження у практику роботи сучасних загальноосвітніх закладів.

Література

1. Бик А.С. Продуктивна педагогіка / А.С.Бик // Спогади про І. Г. Ткаченка / уклад. А.Б.Іванко. – Кіровоград : Поліграф-Терція, 2004. – С. 41-44.
2. Іванко А. Б. В. О. Сухомлинський, І. Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем / А.Б.Іванко. – 2-е вид. – Кіровоград : Центрально-українське вид-во, 2003. – 60, [1] с.
3. Іванко А.Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка / А. Б. Іванко. – Кіровоград : Поліграф-Терція, 2004. – 188, [1] с.
4. Калініченко Н.А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні (друга половина XIX – XX століття) : монографія / Н. А. Калініченко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. – 744 с.
5. Слюсаренко Н. В. Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця XIX – XX століття : монографія / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2009. – 456 с.
6. Сухомлинський В. О. Директор школи – керівник навчально-виховної роботи : дис. ... канд. пед. наук / Сухомлинський Василь Олександрович. – с. Павлиш, 1954. – 474 с.
7. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 283-582.
8. Сухомлинський В.О. Підготовка учнів до трудової діяльності / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1957. – 22 с.
9. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – С. 53-69.
10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 7-279.

Анотація

У статті висвітлено особливості організації трудової підготовки підростаючого покоління у школах В.Сухомлинського, І.Ткаченка, О.Захаренка. Доведено, що творчий підхід вітчизняних педагогів до трудової підготовки учнів мав неабиякі позитивні наслідки.

Аннотация

В статье освещены особенности организации трудовой подготовки подрастающего поколения в школах В.Сухомлинского, И.Ткаченко, А.Захаренко. Доказано, что творческий подход отечественных педагогов к трудовой подготовке учеников имел значительные положительные последствия.

Summary

The article studies the peculiarities of labour training organization of younger generations at schools of V. Sukhomlinskiy, I. Tkachenko, A. Zakharenko. The author proves that the creative approach to labour training had positive results.

Ключові слова: творчий підхід, творче середовище, трудова підготовка, форми трудової підготовки.

Ключевые слова: творческий подход, творческая среда, трудовая подготовка, формы трудовой подготовки.

Key words: creative approach, creative environment, labour training, forms of labour training.

Подано до редакції 13.03.2011.

УДК: 371.2+

© 2011

Тербіш Батзая

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У МОНГОЛІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Як підкреслюють монгольські вчені, основа модернізації та розвитку освіти - це розвиток кадрового потенціалу освіти. При цьому виділяються дві основні стадії: по-перше, підготовка педагогічних кадрів і, по-друге, підвищення їх кваліфікації. Значимість кожної з цих стадій рівноцінна. Концепція «безперервної освіти» стає актуальною і для країн, що розвиваються, в тому числі країн колишнього соціалістичного табору, що встали на шлях модернізації системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Останнім часом проводяться різнопланові дослідження: З.Баасанжав, Ч.Бат-Очир, Ш.Бира, Н.Бэгз, Б.Даваасурэн, Ч.Дашдаваа, Ч.Дондог, Т.Жамъянжав, Т.Машлай, Г.Навааннамжил, Ш.Нацагдорж, О.Пурэв, Б.Самбуу, Д.Сэр-Оджав, Ш.Шагдар, Л.Шагдарсурэн, Б.Ширэндэв та ін. (з історії освіти); Ц.Балхаажав, Б.Батчулуун, Ц.Бужидмаа, Н.Хавх, Б.Чулуундорж та ін. (з філософії освіти); Т.Арслан, С.Батхуяг, Д.Ванчигсурэн, Ж.Даваа, Д.Дашхуу, Ц.Дорж, Б.Жадамбаа та Н.Жадамбаа, Н.Нэргуй, Я.Хшигт та ін. (з теорії навчання); Ц.Гэлэгжамц та ін. (правові проблеми освіти); Д.Бадарч, Г.Батхурэл, Ц.Ганбат, Б.Туяа, О.Мягмар та ін. (проблеми вищої освіти); Б.Бэхтур, Р.Банда, Х.Гэндэнжамц, Л.Жамц, С.Ламбаа, Г.Лхагвасурэн, Ж.Нарантуяа, Ц.Няндаг, Ц.Содов, Ц.Цэвээн, Г.Цэрэндорж, Га.Цэрэндорж, Л.Чойбалсан, Д.Эрдэнэчулуун та ін. (професійна освіта).

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є визначення сучасних тенденцій та обґрунтування необхідності підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Монголії.